

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ШУЛЬГА АНДРІЙ МИХАЙЛОВИЧ

УДК 343.222.4 (477)

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОХОРОНА ЗЕМЕЛЬ
ВІД ЗАБРУДНЕННЯ АБО ПСУВАННЯ**

Спеціальність 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків - 2004

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Національному університеті внутрішніх справ МВС України.

Науковий керівник: кандидат юридичних наук, професор

КУЦ Віталій Миколайович,

Харківський економіко-правовий університет, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор

НАВРОЦЬКИЙ В'ячеслав Олександрович, Львівського інститут внутрішніх справ, декан факультету № 5;

кандидат юридичних наук, професор

БАНТИШЕВ Олександр Федорович,

Національна академія Служби безпеки України, професор кафедри кримінального права і кримінального процесу.

Провідна установа: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, відділ проблем кримінального права, кримінології та судоустрою (м. Київ).

Захист відбудеться “28” лютого 2004 року о “12⁰⁰” годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 64.700.03 Національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр-т 50-річчя СРСР, 27).

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Національного університету внутрішніх справ (61080, м. Харків, пр-т 50-річчя СРСР, 27).

Автореферат розісланий “27” січня 2004 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

В.Є. Кириченко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Проблема охорони навколишнього природного середовища формувалась на протязі багатьох десятиріч. Вона обумовлена нестримним розвитком науково-технічного прогресу, а також загальним зростанням кількості населення планети Земля. На всіх етапах свого розвитку людина була тісно пов'язана із оточуючим її світом – довкіллям. Останнім часом у зв'язку з формуванням високоіндустріального суспільства різко посилився негативний вплив людини на навколишнє природне середовище, значно зріс обсяг такого втручання. Воно стало більш різноманітним за формами і вже зараз загрожує стати глобальною небезпекою для самої людини.

Конституція України закріплює обов'язок держави щодо забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків планетарної Чорнобильської катастрофи та збереження генофонду українського народу. Але успішна реалізація зазначених конституційних положень можлива лише за умови адекватних зусиль як окремої людини, так і всього суспільства в цілому.

Неабияку роль у забезпеченні безпечного для людини довкілля відіграє його правова охорона. Проблема охорони довкілля від погіршення його якісного стану, в тому числі і юридичної відповідальності за забруднення або псування землі як найважливішої складової довкілля, значно загострилася та почала набувати загального характеру в середині XX століття. Саме в цей час на основі науково-технічного прогресу незмірно зросла інтенсивність використання землі і почали проявлятися негативні екологічні наслідки техногенного впливу.

Земля згідно зі статтею 14 Конституції України віднесена до основного національного багатства, що перебуває під особливою охороною держави. Основний закон, зважаючи на виключно важливе значення землі у всіх сферах життєдіяльності людини, виділяє землю серед інших об'єктів довкілля. З огляду на це земля, як основне національне багатство, потребує збереження її якості, належної охорони, зокрема за допомогою державно-правових засобів, обмеження спонтанної і шкідливої людської діяльності, яка здатна змінити її якісні характеристики. Охорона цього об'єкту спрямована на захист земельних ресурсів від негативного суспільно небезпечного антропогенного та техногенного впливу, збереження родючості ґрунтів, підвищення їх продуктивності, використання земельних ресурсів у відповідності з їх цільовим призначенням, недопущення забруднення та псування земель шкідливими для життя та здоров'я людей або довкілля елементами тощо.

Актуалізація дослідження проблем кримінально-правової охорони земель, в тому числі і від погіршення їх якісного стану, пов'язана з виключною цінністю землі як соціоприродного екологічного феномену. Земля використовується для задоволення матеріальних, духовних, естетичних, пізнавальних, оздоровчо-лікувальних, рекреаційних, історико-культурних та інших потреб. Вона

виступає основою формування природних та природно-антропогенних ландшафтів, базою розвитку національної економіки, сфери послуг тощо.

Земля, виконуючи різносторонні функції (політичну, економічну та ін.), залишається об'єктивним фактором безпечного існування людей та інших об'єктів різноманітних екологічних систем. Від її стану багато в чому залежить і якісний стан довкілля, як сукупність його природних та набутих під впливом антропогенної діяльності властивостей, які повинні відповідати встановленим екологічним, санітарно-гігієнічним нормативам, оскільки вони забезпечують нормальні умови для розвитку і відтворення живих організмів, у тому числі життєдіяльності людини.

Разом з тим, на землю як елемент довкілля посилюється негативний антропогенний вплив, особливо небезпечний у випадках її забруднення шкідливими засобами та іншого псування землі. Ці обставини і зумовили необхідність встановлення кримінальної відповідальності за суспільно небезпечні винні посягання, які завдають шкоду нормальному якісному стану землі та в кінцевому рахунку негативно впливають на стан довкілля в цілому, створюючи екологічну небезпеку.

Треба зазначити, що раніше діюче кримінальне законодавство України не містило спеціальної норми щодо кримінально-правової охорони якісного стану землі як елемента довкілля. За протиправне посягання на землю, її якісний стан передбачалася лише адміністративна відповідальність (ст. 52 КУпАП), але цього виявилось недостатньо. Вказаний недолік було усунуто з прийняттям 5 квітня 2001 року нового Кримінального кодексу України (далі – КК України). Законодавець встановив кримінальну відповідальність за злочинні посягання проти навколишнього природного середовища, об'єднавши відповідні правові приписи в розділі VIII Особливої частини КК України “Злочини проти довкілля”. Зберігаючи адміністративну відповідальність за псування і забруднення сільськогосподарських та інших земель, законодавець передбачив і кримінальну відповідальність за такі діяння за більш небезпечних умов їх вчинення, реалізуючи багатий науково-практичний матеріал щодо правової охорони як довкілля в цілому, так і окремих його елементів (в тому числі і землі), що накопичився за останні роки. До розділу VIII Особливої частини КК України було включено статтю 239 – “Забруднення або псування земель”, якою регламентується кримінальна відповідальність за злочинне погіршення якісного стану земель. Вказана кримінально-правова норма виявилась дещо складною та суперечливою для її сприйняття та практичного застосування, тому її зміст потребує відповідного теоретичного осмислення, розробки рекомендацій щодо його вдосконалення з метою більш ефективного застосування у слідчо-судовій практиці.

Незважаючи на актуальність проблеми охорони земель від негативного антропогенного впливу, в тому числі від їх забруднення або псування, вона не була об'єктом спеціального дослідження на дисертаційному рівні. Окремі аспекти кримінально-правової охорони природних ресурсів, серед них і землі в загальному плані розглядалися В.І. Андрейцевим, Ю.С. Богомяковим, М.М. Бринчуком, Т.Д. Бушуєвою, В.П. Владимировим, С.Б. Гавришем, П.С. Дагелем, О.В. Дубовик, Є.Н.

Жевлаковим, О.С. Колбасовим, С.М. Кравченко, У.Я. Крастиньшем, Н.О. Лопашенко, Ю.М. Ляпуновим, В.Л. Мунтяном, П.С. Матишевським, В.О. Навроцьким, В.В. Петровою, Л.Ф. Повеліціною, Б.Г. Розовським, Н.І. Тітовою, Ю.С. Шемшученком, Н.Г. Шимбарєвою та іншими фахівцями з кримінального права, екологічного права та кримінології.

Слід зазначити, що дослідження більшості вказаних авторів проводилось до введення в дію нового КК України, а також те, що до цього часу поза увагою кримінально-правової доктрини залишаються такі важливі аспекти проблеми, як соціальна обумовленість криміналізації суспільно-небезпечних діянь, пов'язаних із забрудненням або псуванням земель, форми реалізації кримінальної відповідальності за цей злочин, кримінально-правова характеристика об'єктивних та суб'єктивних ознак складу зазначеного злочину, інші, окрім кримінальної відповідальності, засоби кримінально-правової охорони земель від забруднення або псування тощо.

Недосконалість законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за забруднення або псування земель, відсутність спеціального дисертаційного дослідження кримінально-правових засобів охорони земель від забруднення або псування, суперечливість висновків різних авторів з приводу окремих питань даної тематики породжує певні труднощі при застосуванні відповідної кримінально-правової норми на практиці і заважає ефективній протидії таким діянням. Викладені обставини і зумовили обрання теми дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрямок дослідження базується на основних положеннях Концепції (Основ державної політики) національної безпеки України, Комплексної програми профілактики злочинності на 2001 – 2005 роки, затвердженої Указом Президента України № 1376 від 25 грудня 2000 року. Цей напрямок також відповідає пункту 5.3 Тематики пріоритетних напрямків дисертаційних досліджень на період 2002-2005 роки, затвердженої наказом МВС України № 635 від 30 червня 2002 року, Головних напрямків наукових досліджень Національного університету внутрішніх справ на 2001 – 2005 роки (п. 1.4), пункту 4.97 Плану проведення науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Національного університету внутрішніх справ на 2002 рік, а також відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри кримінального права та кримінології Національного університету внутрішніх справ.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає у з'ясуванні доцільності та належної обґрунтованості встановлення кримінально-правової заборони забруднення або псування земель, розробці науково обґрунтованих положень та рекомендацій щодо подальшого вдосконалення чинного законодавства, яке встановлює кримінально-правові засоби охорони земель від забруднення або псування земель та з'ясування шляхів підвищення його ефективності. Вона конкретизується у наступних основних завданнях:

- з'ясувати історичні, правові, екологічні, економічні та соціальні чинники, якими зумовлюється введення в чинне кримінальне законодавство норми про кримінальну відповідальність за забруднення або псування земель;
- обґрунтувати необхідність та можливість встановлення кримінально-правової заборони забруднення або псування земель, перевірити оптимальність меж криміналізації цього явища та дотримання принципів її проведення;
- визначити об'єкт та предмет цього злочину;
- здійснити системне дослідження змісту об'єктивних і суб'єктивних ознак злочинного забруднення або псування земель;
- виявити недоліки кримінально-правової норми щодо відповідальності за забруднення або псування земель;
- розглянути кримінально-правові засоби охорони земель, що не є кримінальною відповідальністю;
- розробити науково обґрунтовані рекомендації, спрямовані на вдосконалення приписів чинного кримінального законодавства, що регламентує відповідальність та інші кримінально-правові засоби охорони земель від забруднення або псування..

Об'єктом дослідження є кримінально-правові засоби охорони земель від забруднення або псування земель в сучасних умовах.

Предметом дослідження є національне та міжнародне законодавство, яким встановлюються ці засоби та порядок їх застосування, зокрема норм про відповідальність за забруднення або псування земель, особливості формування принципів кримінальної відповідальності за забруднення або псування земель, шляхи удосконалення законодавства, система наукових поглядів та розробок щодо цієї проблеми.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є традиційні положення теорії пізнання як загальнонаукового фундаментального засобу пізнання дійсності. Методи дослідження обрано з урахуванням поставленої мети й завдань, об'єкта, предмета та методології дослідження. Зокрема, використано системний програмно-цільовий метод. З числа спеціальних методів пізнання використано наступні: історико-правовий, порівняльно-правовий, логіко-нормативний, системно-структурний, конкретно-соціологічний та метод синтезу. Розробка пропозицій щодо вдосконалення чинного кримінального законодавства, яке передбачає відповідальність за забруднення або псування земель, проводилась на підставі вивчення кримінального, адміністративного та земельного законодавства України та інших держав, нормативних документів Державного комітету України по земельних ресурсах, публікацій у періодичній пресі тощо.

За допомогою *історико-правового методу* простежено еволюцію правових норм щодо юридичної відповідальності за погіршення якісного стану землі та формування поняття цього явища.

Метод *порівняльно-правового аналізу* було використано у першому розділі для з'ясування співвідношення кримінально-правової норми, якою встановлено відповідальність за забруднення або псування земель, з іншими суміжними кримінально-правовими нормами. Крім того, цей метод використано під час розробки пропозицій щодо вдосконалення норми, яка забороняє суспільно небезпечне забруднення або псування земель, як елементу довікілля. *Догматичний* метод дослідження дозволив провести правовий аналіз кримінально-правової норми, якою передбачається відповідальність за погіршення якісного стану земель з точки зору додержання правил законодавчої техніки конструювання диспозиції і санкції. За допомогою *системно-структурного* методу вдалося показати внутрішню побудову складу забруднення або псування земель, а також зміст, недоліки та місце норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за вказаний злочин, у структурі Особливої частини КК. *Конкретно-соціологічний* метод було застосовано при дослідженні стану земельних ресурсів в Україні. *Логіко-нормативний* метод використано при розробці рекомендацій щодо вдосконалення відповідної статті КК.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що дисертант уперше в Україні всебічно дослідив склад злочинного забруднення або псування земель у структурі екологічних злочинів, відповідно до якого проведено критичний аналіз обґрунтованості та доцільності закріплення кримінально-правової заборони цього явища. Доведено, що охорона земель від забруднення або псування може здійснюватися різними кримінально-правовими засобами. На підставі результатів аналізу обґрунтовано пропозиції щодо вдосконалення відповідних приписів чинного КК України.

Крім того, елементи новизни містяться у наступних положеннях:

- визначено історично сформовані витоки кримінально-правової охорони земель та обґрунтовано необхідність такої охорони від забруднення або псування;
- уперше детально простежено еволюцію визначення забруднення або псування земель, формування правового поняття цього явища та накопичений досвід встановлення кримінальної відповідальності за вказані діяння;
- обґрунтовано достатню наявність соціально-правових умов та підстав для введення до національного кримінального права окремої норми про кримінальну відповідальність за забруднення або псування земель та доведено, що ефективна протидія цьому негативному явищу неможлива без встановлення кримінальної відповідальності за вказані діяння;
- обґрунтовано висновок щодо безпосереднього об'єкта злочинного забруднення або псування земель, в якості якого пропонується визнати нормальний природний якісний стан ґрунтового покриву земель;
- уперше пропонується визнавати предметом зазначеного злочину не землі взагалі, а ґрунтовий покрив землі;

– запропоновано визначення поняття “забруднення земель” та “псування земель”, як самостійних форм злочинного ставлення до земель та обґрунтовано необхідність розмежування в диспозиції статті 239 КК цих понять, що дозволить застосовувати цю норму до більш широкого кола посягань на цей об’єкт природи;

– доведено, що склад обох форм злочинного ставлення до землі, передбачених статтею 239 КК України, є матеріальним з так званими похідними наслідками, а об’єктивну сторону основного складу утворюють наступні ознаки:

- 1) суспільно небезпечне діяння у вигляді порушення спеціальних правил;
- 2) первинні суспільно небезпечні наслідки у вигляді забруднення або псування земель;
- 3) похідні від первинних наслідки у вигляді небезпеки для життя, здоров’я людей або довкілля;
- 4) причинний зв’язок між суспільно небезпечним діянням і його наслідками;
- 5) засоби вчинення цього злочину у вигляді речовин, відходів чи інших матеріалів, шкідливих для людини або довкілля;

– уперше запропоновано розмежувати кримінальну відповідальність за забруднення або псування земель загального та спеціального суб’єктів злочину;

– доведена необхідність законодавчого уточнення форми вини у складі злочинного забруднення або псування земель;

– запропоновано вважати необережне забруднення або псування земель не злочином, а іншим правопорушенням;

– доведено необхідність перегляду виду та розміру покарань у санкції статті 239 КК України;

– розроблено і запропоновано авторський варіант проекту статті КК, що встановлює відповідальність за погіршення якісного стану ґрунтового покриву земель.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що висновки і пропозиції дисертації було використано в навчальному процесі при вивченні навчальної дисципліни “Кримінальне право” в Національному університеті внутрішніх справ.

Крім того, основні положення дисертації можуть бути використані:

- в науково-дослідницькій сфері при подальшому дослідженні кримінально-правових та кримінологічних проблем протидії злочинному забрудненню або псуванню земель;
- у законодавчій, правотворчій та правозастосовчій діяльності;
- при розробці постанов Пленуму Верховного суду України з питань кваліфікації злочинного забруднення або псування земель та суміжних злочинів;
- для підвищення рівня правових знань населення.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації було заслухано та обговорено на засіданнях кафедри кримінального права та кримінології Національного університету вну-

трішніх справ; у виступах на міжнародній науково-практичній конференції “Проблеми вдосконалення законодавства та практика його застосування з урахуванням прогнозу злочинності”, що була проведена в Луганську 20 – 21 травня 1999 р., четвертій міжрегіональній науково-практичній конференції “Концепція формування законодавства України” (листопад, 1999 р., м. Запоріжжя), міжнародній науково-практичній конференції “Власнісний статус і проблеми раціонального використання земель”, що проводилась у Києві 29 – 31 травня 2000 р., науково-практичній конференції “Проблеми сучасної юридичної науки в дослідженнях молодих учених”, що відбулась у Харкові 14 квітня 2000 р., науково-практичній конференції “Проблеми сучасної юридичної науки в дослідженнях молодих учених”, що відбулась у Харкові 13 квітня 2001 р., науково-практичній конференції “Проблеми борьбы с преступностью в центральном федеральном округе Российской Федерации”, що проводилась у Брянську (РФ) 28 – 29 листопада 2001 р. Результати дослідження використовуються при проведенні практичних та семінарських занять з кримінального права.

Публікації. За темою дисертації автором опубліковано дев’ять наукових робіт, шість з яких у фахових наукових виданнях.

Структура дисертації. Послідовність викладення матеріалу зумовлена логікою дослідження проблеми, а також поставленою метою і завданнями. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, які містять сім підрозділів, висновків, списку використаної літератури.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовується актуальність теми дисертаційного дослідження та викладено загальні положення про стан наукової розробки проблеми кримінальної відповідальності за забруднення або псування земель. Визначається об’єкт, предмет і теоретико-методологічна база дослідження. Окреслюється теоретичне і практичне значення отриманих результатів роботи, які зумовлюють наукову новизну дисертаційного дослідження.

Розділ I “Кримінально-правове забезпечення охорони земель від забруднення або псування” складається з трьох підрозділів. Він містить розробку проблеми забезпечення охорони земель від забруднення або псування земель різними кримінально-правовими засобами.

Підрозділ 1.1. *“Кримінальна відповідальність за забруднення або псування земель як основний засіб забезпечення їх кримінально-правової охорони”* присвячений проблемі обґрунтованості встановлення в чинному КК України кримінальної відповідальності за забруднення або псування земель (криміналізація діяння).

На підставі того, що в сучасних умовах екологічна ситуація в Україні визнана кризовою, а одним із чинників такого її стану є погіршення якісного стану землі внаслідок антропогенної діяльності людини, дисертант приходить до висновку про об’єктивну необхідність кримінально-правової охо-

рони земель від забруднення або псування, тобто зазначає наявність достатніх підстав для криміналізації суспільно небезпечних посягань на землю, як елемент довкілля. У складі необхідних і достатніх підстав такої криміналізації окремо досліджуються: 1) висока ступінь суспільної небезпечності забруднення або псування земель; 2) поширення негативного антропогенного навантаження на землю; 3) наявність умов вчинення забруднення або псування земель, які неможливо усунути без застосування кримінальної відповідальності; 4) необхідність кримінально-правової гарантії охорони відповідних конституційних прав та установлень; 5) необхідність у забезпеченні глобальної екологічної безпеки.

Крім наявності підстав для криміналізації суспільно небезпечних посягань на землю, тобто встановлення за їх вчинення кримінальної відповідальності, важливого значення, на думку автора, набувають умови криміналізації, до складу яких входять юридично-кримінологічні, соціально-економічні та соціально-психологічні. Вони докладно досліджуються в роботі.

У підрозділі 1.2. *“Форми реалізації кримінальної відповідальності за забруднення або псування земель”* досліджуються передбачені кримінальним законодавством України прояви кримінальної відповідальності за ці злочини.

Встановлено, що перша форма реалізації – кримінальне покарання – передбачає засудження винної особи, пов’язане з реальним обмеженням прав і свобод засудженого. Реальність відбування покарання – обов’язкова ознака цієї форми реалізації кримінальної відповідальності. Автор дійшов висновку про необхідність перегляду та зміни санкції статті 239 КК України. Пропонується в частині першій вказаної статті штраф застосовувати в якості додаткового, а не основного покарання. Ця пропозиція обґрунтовується тим, що штраф, як основний вид покарання за некваліфіковане забруднення або псування земель може сприйматися засудженими як “відкуп” від покарання. Штраф – це обмеження майнового характеру, тому даний вид покарання у якості основного логічно застосовувати в санкціях за корисливі злочини, до яких забруднення або псування земель не відноситься.

В даному підрозділі запропоновано також підвищити верхню межу покарання у виді позбавлення волі за кваліфіковане забруднення або псування земель до восьми років. Для обґрунтування висловленої пропозиції наводяться відповідні аргументи. Зокрема, диспозиція частини другої статті 239 КК України в якості суспільно небезпечних наслідків передбачає загибель людей, що відповідає наслідку, передбаченому частиною другою статті 119 КК України – вбивство через необережність декількох осіб, за вчинення котрого санкція становить від п’яти до восьми років позбавлення волі. Отже, існує потреба в гармонізації вказаних санкцій. Таке рішення було б доцільним і з точки зору усунення конкуренції між означеними кримінально-правовими нормами.

Другою формою реалізації кримінальної відповідальності за забруднення або псування земель є звільнення особи від покарання, а третьою – звільнення від відбування призначеного покарання.

З урахуванням ознак цих форм, автор вважає їх прийнятними і щодо випадків злочинного забруднення або псування земель, тому й розглядає їх у цьому підрозділі.

Підрозділ 1.3. *“Кримінально – правова охорона земель від забруднення або псування засобами, що не становлять кримінальної відповідальності”* присвячено загальним теоретичним проблемам забезпечення кримінально-правової охорони земель від забруднення або псування іншими, окрім відповідальності, засобами. Автором доводиться, що охорона земель від забруднення або псування можлива не тільки шляхом встановлення кримінальної відповідальності за означені діяння, але й іншими кримінально-правовими засобами. До останніх, наприклад, належить необхідна оборона від суспільно небезпечних посягань на нормальний якісний стан земель, крайня необхідність заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам для усунення небезпеки, що безпосередньо загрожує нормальному якісному стану земель, дійове каяття тощо.

Проаналізовано співвідношення охорони земель, яка здійснюється шляхом встановлення кримінальної відповідальності за забруднення або псування земель, і охорони їх іншими кримінально-правовими засобами. Зроблено висновок про те, що при існуванні різних засобів кримінально-правової охорони земель від забруднення або псування найголовнішим залишається встановлення кримінальної відповідальності і подальша її реалізація в трьох зазначених формах.

Розділ II “Кримінально-правова характеристика об’єктивних ознак забруднення або псування земель” складається з двох підрозділів. В цьому розділі досліджуються об’єктивні ознаки злочину, передбаченого статтею 239 КК України, до складу яких входять об’єкт злочину, його предмет і об’єктивна сторона злочину.

У підрозділі 2.1. *“Об’єкт та предмет забруднення або псування земель”* автором проведено аналіз проблеми визначення об’єкту злочину в теорії кримінального права, охарактеризовано напрямки розвитку поглядів вчених різних періодів з цього приводу, систематизовано точки зору багатьох як вітчизняних, так і іноземних дослідників зазначеної проблеми. Дисертант дотримується точки зору, згідно з якою об’єктом злочину необхідно вважати все те, чому завдається шкода суспільно небезпечним діянням, Це можуть бути соціальні блага, цінності, безпека існування людини, суспільства, держави тощо.

Пропонується класифікація об’єктів забруднення або псування земель в залежності від їх характеру на родовий та безпосередній. У свою чергу, безпосередній об’єкт поділяється на безпосередній обов’язковий і безпосередній факультативний.

Дисертант запропонував вважати родовим об’єктом злочинного забруднення або псування земель екологічну безпеку – як особливий стан довкілля, який відповідає встановленим у законодавстві критеріям, стандартам, лімітам і нормативам, що стосуються його чистоти, ресурсомісткості (невиснаженості), екологічної стійкості, санітарних вимог, видового різноманіття, безпечності для людини та здатності задовольняти її інтереси.

При дослідженні об'єкта забруднення або псування земель автор виходить з того, що земля виконує різноманітні функції і тому є одним з головних елементів довкілля, виступає необхідною умовою існування всього живого на Землі. Зазначена обставина дозволяє стверджувати, що законодавець цілком правильно помістив статтю 239 КК у розділ VIII Особливої частини “Злочини проти довкілля”.

З урахуванням родового об'єкту, під основним безпосереднім об'єктом забруднення або псування земель, автор розуміє нормальний природний якісний стан ґрунтового покриву земель, який є необхідною умовою екологічної безпеки, що входить до складу глобальної безпеки. При порушенні природного якісного стану ґрунтового покриву земель завдається шкода екологічній безпеці.

У роботі розкрито механізм заподіяння шкоди безпосередньому об'єкту злочинного забруднення або псування земель.

Дисертант відстоює тезу про те, що в основному складі злочину, передбаченого статтею 239 КК України, обов'язковою ознакою є додатковий безпосередній об'єкт. Наявність останнього обумовлюється існуванням суспільно небезпечних наслідків у вигляді створення небезпеки завдання шкоди життю, здоров'ю людей або довкіл्लю. Тому, на думку автора, додатковим безпосереднім об'єктом забруднення або псування земель потрібно вважати безпеку життя, здоров'я людей чи довкілля.

В роботі доведено, що забруднення або псування земель – це предметний злочин. Висунута теза підтверджується положеннями екологічного та земельного права. Наведено аргументи про те, що з урахуванням розвитку юридичної науки існують підстави стверджувати, що не може абсолютизуватися та визнаватися універсальним визначення предмета злочину лише як речі матеріального світу. Предметом злочину можуть бути й інші субстанції навколишнього світу, зокрема ґрунтовий покрив земель, котрий являє собою один з найважливіших природних ресурсів, від якісного стану якого залежить безпека життя, здоров'я людей чи окремих елементів довкілля. З огляду на це, потрібно говорити не про забруднення або псування земель взагалі, а конкретно про забруднення або псування ґрунтового покриву земель та закріпити це в якості предмета злочину у статті 239 КК України.

У підрозділі 2.2. *“Об'єктивна сторона забруднення або псування земель”* приділено увагу аналізу обов'язкових ознак об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 239 КК України. Спочатку наводяться загальні міркування щодо місця об'єктивної сторони в складі злочину, її структури та важливості для встановлення кримінальної відповідальності.

Далі автором визначені суттєві ознаки поняття “забруднення земель” та “псування земель”. Він приходить до висновку, що більш широким за своїм значенням та змістом слід вважати псування земель. Забруднення ж земель за своїм логічним змістом входить до поняття псування. Законодав-

цем зазначені положення не були враховані, тому дисертант пропонує відокремити забруднення від псування, що викликає необхідність зміни диспозиції кримінально-правової норми. Вона може мати наступний вигляд: „Забруднення ґрунтового покриття земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля внаслідок порушення спеціальних правил, а також інше його псування, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля”.

Суспільно небезпечне діяння, як обов'язкова ознака об'єктивної сторони злочину, передбаченого статтею 239 КК України, полягає у порушенні спеціальних правил поводження із шкідливими для людей або довкілля речовинами, відходами чи іншими матеріалами. Загострено увагу на тому, що диспозиція норми, передбаченої статтею 239 КК України, має бланкетний характер. Тому для з'ясування об'єктивної сторони злочину потрібно визначити, які саме правила були порушені. При цьому враховано, що забруднення або псування може тлумачитись і як суспільно небезпечне діяння і як суспільно небезпечні наслідки. Редакція статті 239 КК України, свідчить, що забруднення або псування земель – це первинний суспільно небезпечний наслідок порушення спеціальних правил. Похідними від цього суспільно небезпечними наслідками, закріпленими статтею 239 КК України, є створення небезпеки заподіяння шкоди життю, здоров'ю людей або довкіллю (ч. 1 ст. 239 КК); загибель людей, їх масове захворювання, інші тяжкі наслідки (ч.2 ст. 239 КК). На підставі вищенаведеного стверджується, що злочин, передбачений статтею 239 КК України – це злочин з матеріальним складом, який вважається закінченим з моменту настання первинних наслідків, тобто забруднення або псування земель.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину, що розглядається, є необхідний причинний зв'язок між порушенням спеціальних правил і забрудненням або псуванням земель та іншими, похідними від цього наслідками. Автором доведено, що зв'язок між суспільно небезпечним діянням та первинними наслідками є необхідним безпосереднім причинним зв'язком. Стосовно зв'язку між суспільно небезпечним діянням та похідними наслідками зроблено висновок, що цей зв'язок слід вважати опосередкованим причинним зв'язком.

Проаналізовано питання щодо засобів вчинення злочинного забруднення або псування земель. Зазначена факультативна ознака об'єктивної сторони злочину, що розглядається, у складі забруднення або іншого псування земель набуває обов'язкового характеру. До засобів вчинення забруднення або псування земель треба відносити всі речовини, відходи, інші матеріали, які характеризуються шкідливістю для життя, здоров'я людей або інших об'єктів природи. Акцентовано увагу на тому, що деякі речовини, відходи чи інші матеріали створюють небезпеку для людей або довкілля лише при значній їх концентрації. Для цього потрібно використовувати нормативи гранично допустимих концентрацій (ГДК). Пропонується в правозастосовчій практиці закріпити положення про те, що шкода життю, здоров'ю людей або довкіллю може бути заподіяна не тільки суто

шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля речовинами, відходами чи іншими матеріалами, але й такими, що у звичайних умовах не завдають шкоди, а стають небезпечними для людей чи довкілля при їх значній концентрації.

Розділ III “Кримінально-правова характеристика суб’єктивних ознак забруднення або псування земель” містить два підрозділи, в котрих розглядаються суб’єкт та суб’єктивна сторона складу означеного злочину.

Підрозділ 3.1. “Суб’єкт забруднення або псування земель” присвячений визначенню поняття суб’єкта цього злочину. На основі аналізу існуючих точок зору щодо визначення суб’єкта злочину, обґрунтовується положення про неможливість визнання юридичної особи суб’єктом злочину. При цьому підкреслюється, що визначення у чинному КК України суб’єкта забруднення або псування земель детерміновано механізмом злочинного впливу на об’єкт злочину, а також характером і способом вчинення суспільно небезпечного діяння.

У роботі зазначено, що за чинним кримінальним законодавством суб’єкт забруднення або псування земель є спеціальним, тому що він порушує не загальну, а спеціальну кримінально-правову заборону, а відтак характеризується певними специфічними ознаками. При цьому суб’єкт злочину, передбаченого статтею 239 КК України, не перестає характеризуватися всіма ознаками загального суб’єкту. Теза про те, що забруднення або псування земель може вчиняти спеціальний суб’єкт, обґрунтовується тим, що кримінально-правова заборона забруднювати або псувати землі адресована лише певному колу осіб, а саме – тим, хто займається діяльністю, пов’язаною із використанням, збереженням, транспортуванням, утилізацією речовин, відходів чи інших матеріалів, шкідливих для людей або довкілля, через те, що на них покладено обов’язок діяти у відповідності із встановленими правилами поведження з такими речовинами, відходами чи іншими матеріалами.

Автор пропонує встановити відповідальність за погіршення якісного стану ґрунтового покриву земель щодо загальних суб’єктів. Цю пропозицію можна реалізувати через надання самостійного значення окремим формам злочинного впливу на землю, передбаченим статтею 239 КК України – забрудненню земель через порушення спеціальних правил та псуванню земель іншим чином. Це означає, що суб’єктом забруднення ґрунтового покриву земель буде особа, на яку покладено обов’язок дотримуватися правил обережного поведження із шкідливими для людей або довкілля забруднювачами, тобто, такий суб’єкт буде спеціальним. Суб’єктом іншого псування ґрунтового покриву земель буде загальний суб’єкт злочину.

У підрозділі 3.2. “Суб’єктивна сторона забруднення або псування земель” аналізуються обов’язкові та факультативні ознаки цього елементу складу злочинного забруднення або псування земель. Перш за все, автором розглянуто і проаналізовано існуючі точки зору стосовно поняття вини. При цьому за основу було взято визначення вини як психічного ставлення особи до вчинюваного нею посягання. Щодо складу злочину, що аналізується, вина є психічним ставленням особи

до суспільно небезпечного діяння та його суспільно небезпечних наслідків, причому як до первинних, так і до похідних наслідків.

Суб'єктивна сторона забруднення або псування земель має складний зміст, що обумовлено складністю об'єктивної сторони забруднення або псування земель. Це пов'язано з тим, що об'єктивна сторона цього злочину може бути представлена такою схемою: діяння – первинний наслідок – похідний наслідок – причинний зв'язок. Вина може мати різні комбінації інтелектуальних і вольових процесів, що породжують злочинне діяння та супроводжують його вчинення аж до настання суспільно небезпечних наслідків. По-перше, умисел щодо порушення спеціальних правил; умисел по відношенню до погіршення якісного стану ґрунтового покриву земель і необережність – до створення загрози життю, здоров'ю людей або довкіллю чи реального заподіяння шкоди людині або довкіллю. По-друге, умисна вина – до порушення спеціальних правил, необережність – до погіршення якісного стану ґрунтового покриву; необережність – до створення загрози життю, здоров'ю людей або довкіллю чи реального заподіяння шкоди людині або довкіллю. По-третє, необережність по відношенню до порушення спеціальних правил поведінки із шкідливими для людей чи довкілля речовинами, відходами чи іншими матеріалами; необережне ставлення до погіршення якісного стану ґрунтового покриву земель; необережність – по відношенню до створення загрози життю, здоров'ю людей чи довкіллю, а рівно до реального настання таких наслідків. Автор приходить до висновку, що в перших двох випадках забруднення або псування земель є посяганням на екологічну безпеку зі складною виною, а в останньому – з необережною формою вини. Далі доводиться, що забруднення або псування земель, вчинене з необережності, не повинно визнаватись злочинним, оскільки воно не має необхідного для цього характеру і ступеню суспільної небезпечності.

У зв'язку з цим дисертантом доводиться необхідність конкретизації форми вини у тексті статті 239 КК України. При вчиненні необережного забруднення або псування земель може наставати інший вид юридичної відповідальності.

Окремо розглянуто четверту можливу ситуацію з цього приводу – умисне ставлення особи як до діяння, так і до усіх його наслідків. За таких обставин вчинене визнається умисним злочином проти того соціального блага, шкоду котрому ставилось за мету спричинити. У випадку, що розглядається, це є умисним злочином проти життя, здоров'я людей, власності та інших благ. Але при цьому постає питання, чи утворює вчинене сукупність із злочином, передбаченим статтею 239 КК України? На думку автора, у цьому випадку має місце сукупність злочинів. Аргументами на користь такого висновку є те, що вчинене спричиняє шкоду не лише „кінцевим” цінностям, а перш за все екологічній безпеці; по-друге, цього вимагає частина перша статті 33 КК України.

Встановлено, що мотив і мета для складу злочинного забруднення або псування земель становлять необов'язкові тобто факультативні ознаки його суб'єктивної сторони. При цьому вони мають

неабияке кримінально-правове значення, оскільки враховуються при відмежуванні злочинного забруднення або псування земель від інших злочинів, зокрема, від посягань на життя чи здоров'я людини. Окрім цього, мотив і мета повинні враховуватись при індивідуалізації кримінальної відповідальності.

Заключну частину роботи складають **висновки**, в яких відзначено, що новостворювана модель охорони земель від негативного суспільно небезпечного впливу повинна стати органічною складовою юридичної системи сучасного суспільства. Дослідження дозволило започаткувати концепцію кримінально-правової охорони земель від забруднення або псування, яка відповідає сучасним умовам розвитку суспільства, ґрунтується на здобутках вітчизняної науки і гармонічно вписується в механізм правової охорони як всього довкілля, так і окремих його елементів.

У висновку викладені такі основні результати дослідження: 1) зміст об'єкта забруднення або псування земель визначається характером предмета, а також особливостями механізму завдання шкоди об'єкту. Предметом злочину потрібно вважати ґрунтовий покрив земель. Родовим об'єктом злочину, передбаченого статтею 239 КК України, необхідно визнавати екологічну безпеку, а основним безпосереднім об'єктом – природний якісний стан ґрунтового покриву земель як необхідну ознаку екологічної безпеки; 2) для більш ефективного застосування статті 239 КК України пропонується чітко розділити поняття “забруднення” та “інше псування” ґрунтового покриву земель, як дві самостійні форми злочинного впливу на екологічну безпеку; 3) вважати, що забруднення – це окремий випадок псування, яке може вчинюватися речовинами, відходами чи іншими матеріалами шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля внаслідок порушення спеціальних правил. Всі інші випадки погіршення якісного стану ґрунтів являються “іншим псуванням” земель; 4) у зв'язку із особливостями об'єктивної сторони забруднення земель його суб'єктом може бути лише спеціальний суб'єкт злочину, а суб'єкт іншого псування є загальний; 5) суб'єктивна сторона забруднення або псування земель зазвичай характеризується складною формою вини, тобто різним психічним ставленням суб'єкта до діяння та його наслідків; 6) проста вина у формі необережності перетворює злочинне забруднення або псування земель у незлочинне, а проста вина у формі умислу утворює ідеальну сукупність злочину проти довкілля з іншим злочином; 7) в диспозиції статті 239 КК України пропонується закріпити умисну форму вини по відношенню до забруднення або псування земель; 8) у частині першій статті 239 КК України доцільно передбачити застосування штрафу в якості не основного, а додаткового покарання; 9) вбачається за необхідне у санкції за кваліфіковане забруднення або псування земель збільшити строк позбавлення волі до восьми років; 9) сформульовано авторську редакцію статті 239 КК, а саме:

1. Умисне забруднення ґрунтового покриву земель речовинами, відходами чи іншими матеріалами, шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля внаслідок порушення спеціальних

правил, а також інше його псування, якщо це створило небезпеку для життя, здоров'я людей чи довкілля, –

карається позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років зі штрафом до двохсот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або без такого.

2. Ті самі діяння, що спричинили загибель людей, їх масове захворювання або інші тяжкі наслідки, –

караються обмеженням волі на строк від двох до п'яти років або позбавленням волі на строк від двох до восьми років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років або без такого.

Список опублікованих праць здобувача за темою дисертації:

1. Некоторые аспекты уголовной ответственности за самовольный захват земли // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ МВС України. – Луганськ. – 1999. – Спецвипуск. – Ч. 3. – С. 70 – 74.

2. Проблеми кримінально-правової охорони земель // Четверта міжрегіональна науково-практична конференція “Концепція формування законодавства України”. – Запоріжжя. – 2000. – С. 23 – 28.

3. Кримінально-правова охорона власності на землю // Матеріали Міжнародної наукової конференції “Власнісний статус і проблеми раціонального використання земель”. – Київ. – 2000. – С. 38 – 40.

4. Деякі питання кримінальної відповідальності за самовільне зайняття земельної ділянки // Вісник Університету внутрішніх справ. – Харків. – 2000. – Спецвипуск. – С. 127 – 130.

5. Злочинність у сфері охорони та використання земельних ресурсів // Вісник Університету внутрішніх справ. – Харків. – 2000. – Вип. 12. – Ч 1. – С. 3 – 7.

6. Проблеми кримінальної відповідальності за земельні правопорушення // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Харків. – 2001. – Спецвипуск. – С. 153 – 158.

7. Суспільно-правова обумовленість кримінально-правової охорони земель // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Харків. – 2002. – Випуск 18. – С. 217 – 220.

8. Сравнительный анализ земельных преступлений в уголовном законодательстве России, Беларуси и Украины // Проблемы борьбы с преступностью в центральном федеральном округе Российской Федерации. Ч. 1. – Брянск – Москва. – 2002. – С. 277 – 281.

9. Кримінально-правова охорона землі від забруднення або псування засобами, не пов'язаними із кримінальною відповідальністю // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – Одеса. – 2003. – № 4. – С. 115 – 119.

АНОТАЦІЇ

Шульга А.М. Кримінально-правова охорона земель від забруднення або псування. – *Рукопис*.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 – кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право. – Національний університет внутрішніх справ. – Харків, 2004.

У дисертації досліджується обумовленість кримінально-правової заборони завдання шкоди якісному стану земель та аналізується склад злочину, передбаченого статтею 239 КК України. Дисертант пропонує вважати родовим об'єктом забруднення або псування земель екологічну безпеку; основним безпосереднім об'єктом – нормальний якісний стан ґрунтового покриву земель, як необхідну умову екологічної безпеки; додатковим безпосереднім – безпеку життя, здоров'я людей чи довкілля, а предметом цього злочину – ґрунтовий покрив земель. Аргументовано доцільність виокремлення забруднення та іншого псування земель у самостійні форми злочинного впливу на землю. Наведено аргументи щодо визнання забруднення або псування земель злочином з похідними наслідками. Автором встановлено, що обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочинного забруднення або псування земель являються засоби вчинення цього злочину – шкідливі для життя, здоров'я людей або довкілля речовини, відходи чи інші матеріали. Обґрунтовується точка зору про те, що суб'єктом першої форми злочину є особа, яка зобов'язана дотримуватися спеціальних правил поводження із шкідливими для життя, здоров'я людей або довкілля речовинами, відходами та іншими матеріалами, тобто спеціальний суб'єкт злочину. Суб'єктом іншого псування земель є загальний суб'єкт злочину. У роботі наголошено, що злочин, передбачений статтею 239 КК України, зазвичай має складну форму вини. Необережне забруднення та псування землі пропонується не вважати злочинним. Автором внесені пропозиції щодо вдосконалення диспозиції та санкції статті 239 КК України.

Ключові слова: екологічна безпека, нормальний якісний стан ґрунтового покриву земель, кримінально-правові норми, забруднення, інше псування, небезпека для життя, здоров'я людей чи довкілля, спеціальні правила, забруднюючі речовини, спеціальний суб'єкт, заборона, складна вина.

Шульга А.М. Уголовно-правовая охрана земель от загрязнения или порчи. – *Рукопись*.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 – уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право. – Национальный университет внутренних дел. – Харьков, 2004.

Диссертация является исследованием проблемы уголовно-правовой охраны земель от загрязнения или порчи. В ней проводится анализ оснований и условий криминализации общественно опасного загрязнения или порчи земель, характеризуется состав преступления, предусмотренного статьей 239 УК Украины.

В работе рассмотрены возможные средства уголовно-правовой охраны земель. В качестве основного средства выделяется установление уголовной ответственности за загрязнение или порчу земель. Существуют также иные уголовно-правовые средства охраны земель от загрязнения или порчи, например, необходимая оборона от общественно опасных посягательств на чистоту земель, крайняя необходимость, деятельное раскаяние и др.

Автор предлагает считать родовым объектом загрязнении или иной порчи земель – экологическую безопасность. При этом, основным непосредственным объектом указанных посягательств является нормальное качественное состояния почвенного покрова земель, как необходимый аспект экологической безопасности, а дополнительным непосредственным – безопасность жизни, здоровья людей или безопасность других элементов природы. В работе отмечено, что предмет преступления, предусмотренного статьей 239 УК Украины, имеет специфические особенности. Они определяются правовым статусом почвенного покрова земель, который регламентируется земельным законодательством Украины.

В исследовании анализируются понятия “загрязнение” и “иная порча” земель, уяснение содержания которых имеет значение для правильной квалификации преступления, предусмотренного статьей 239 УК Украины. Приведены аргументы относительно признания загрязнения или порчи земель преступлением с материальным составом. Кроме того отмечено, что данное посягательство является преступлением с производными последствиями, которое считается оконченным с момента наступления первичного последствия. На основе результатов проведенного исследования предложена следующая формула объективной стороны статьи 239 УК Украины: общественно опасное деяние – нарушение специальных правил обращения с вредными для жизни, здоровья людей или окружающей природной среды веществами, отходами или иными материалами; первичное общественно опасное последствие – нарушение качественного состояния почвенного покрова земель; производное общественно опасное последствие – угроза жизни, здоровью людей или реальное причинение такого вреда людям или природе; необходимая причинная связь между нарушением специальных правил обращения с веществами, отходами или иными материалами, вредными для людей или окружающей среды и ухудшением качественного состояния почвенного покрова земель; опосредованная причинная связь между общественно-опасным деянием и производными

последствиями. Обязательным признаком объективной стороны анализируемого преступления являются средства совершения преступления, в качестве которых выступают те вещества, отходы или материалы, которые характеризуются вредностью для жизни здоровья людей или других объектов природы. При этом утверждается, что вредными будут также те вещества, отходы или иные материалы, которые таковыми становятся только при их значительной концентрации.

Субъектом загрязнения земель, считается лицо, которое обязано соблюдать специальные правила обращения с вредными для жизни, здоровья или окружающей природной среды веществами, отходами или иными материалами, то есть специальный субъект преступления, а субъектом иной порчи земель – общий субъект преступления.

В работе показано, что субъективная сторона преступления, предусмотренного статьей 239 УК Украины, имеет сложную форму вины. Это обусловлено сложностью объективной стороны данного преступления. Вина в преступном загрязнении или порче земель может иметь следующие сочетания: 1) умысел – умысел – неосторожность; 2) умысел – неосторожность – неосторожность; 3) неосторожность – неосторожность – неосторожность; умысел – умысел – умысел. В связи с этим, делается вывод, что загрязнение или порча земель может совершаться как с простой, так и сложной виной. При этом, по статье 239 УК Украины квалифицируются только совершение этого преступления со сложной виной. Неосторожное загрязнение или иная порча земель признана неприступными. Умышленные – образуют идеальную совокупность преступления, предусмотренного статьей 239 УК Украины и преступления против иных ценностей.

Автор обосновывает целесообразность криминализации загрязнения или порчи земель, вносит предложения по усовершенствованию диспозиции и санкции статьи 239 УК Украины.

Ключевые слова: экологическая безопасность, почвенный покров земель, уголовно-правовая норма, загрязнение, порча, опасность для жизни, здоровья людей или окружающей природной среды, специальные правила, загрязняющие вещества, специальный субъект, запрет, сложная вина.

Shulga A.M. Criminally legal protection of lands from pollution or damage. – *Manuscript*.

Thesis for candidate of law degree. The speciality – 12.00.08 – Criminal Law and Criminology; Penitentiary Law. – The National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2004.

This paper contains the investigation of problems in the field of criminally legal protection of lands from pollution and damage. There is the investigation of reasons and conditions of criminalization of socially dangerous action connected with pollution or damage of lands in it. Possibilities of realization of land protection not only by establishment of legal responsibility but also by other criminally legal means are shown. In the Thesis the definition of birth object and basic one of pollution or damage of lands are given. The author has analyzed the notions “pollution” and “damage” of lands explanation of which is

important for the right qualification of the crime provided by article 239 CC Ukraine. The arguments concerning recognition of pollution and damage of lands as a crime with material corpus delicti, that is a crime with derivative consequences are given. The subject of this crime is a person, which ought to follow the special rules of use of substances (harmful for life, health and environment), waste products or other materials. With the object of widening of the sphere of functioning of article 239 cc Ukraine the author suggests that damage of lands should be singled out for breaking of which a person who reached the age of 16 could be instituted criminal proceedings. In the thesis, it is pointed out that the crime provided by article 239 CC Ukraine has a compound form of guilt. The guilt of the crime can have the following combination: 1) intention – intention – imprudence; 2) intention – imprudence – imprudence; 3) imprudence – imprudence – imprudence. The author submitted proposals concerning improvement of disposition and sanction of article 239 CC Ukraine.

Key words: ecological safety, a criminally legal norm, pollution, damage, harmful for life, health or environment, special rules, a special subject, prohibition, a compound form of guilt.